

บทที่ 1

บทนำ

ภูมิหลัง

การพัฒนาเด็กให้เป็นบุคคลที่มีคุณภาพทั้งด้านร่างกาย จิตใจ สติปัญญา ความสามารถ มีคุณธรรม จริยธรรม และมีวิถีชีวิตที่เป็นสุขตามที่สังคมมุ่งหวังไว้ โดยผ่านกระบวนการทางการศึกษานั้นนอกจากจะดำเนินการด้วยการส่งเสริมสนับสนุนนักเรียนแล้ว การป้องกันและการช่วยเหลือแก้ปัญหาต่างๆ ที่เกิดขึ้นกับนักเรียน ก็เป็นสิ่งสำคัญประการหนึ่งของการพัฒนา เนื่องจากสภาพสังคมที่เปลี่ยนแปลงไปอย่างมาก ทั้งด้านการสื่อสารเทคโนโลยีต่างๆ ซึ่งนอกจากส่งผลกระทบต่อผู้คนในเชิงบวกแล้ว ในเชิงลบก็มีปรากฏเช่นกัน เป็นต้นว่า ปัญหาเศรษฐกิจ ปัญหาการระบาดของสารเสพติด ปัญหาการแข่งขันในรูปแบบต่าง ๆ ปัญหาครอบครัว ซึ่งก่อให้เกิดความทุกข์ ความวิตกกังวล ความเครียด มีการปรับตัวที่ไม่เหมาะสมหรืออื่นๆ ที่เป็นผลเสียต่อสุขภาพจิต และสุขภาพกายของทุกคนที่เกี่ยวข้อง ดังนั้น ภาพความสำเร็จที่เกิดจากการพัฒนาเด็กให้เป็นไปตามที่มุ่งหวังนั้น จึงต้องอาศัยความร่วมมือจากผู้เกี่ยวข้องทุกฝ่ายทุกคน โดยเฉพาะบุคลากรทุกคนในโรงเรียน ซึ่งมีครูที่ปรึกษาเป็นหลักสำคัญในการดำเนินการต่างๆ เพื่อการดูแลช่วยเหลือนักเรียนอย่างใกล้ชิด ด้วยความรักและเมตตาที่มีต่อศิษย์และภาคภูมิใจ ในบทบาทที่มีส่วนสำคัญต่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตของเยาวชน ให้เติบโตองงามเป็นบุคคลที่มีคุณค่าของสังคมต่อไป (กรมสุขภาพจิต. 2546 : 1)

การจัดการศึกษาต้องเป็นไปเพื่อพัฒนาคนไทยให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ ทั้งร่างกาย จิตใจ สติปัญญา ความรู้และคุณธรรม มีจริยธรรมและวัฒนธรรมในการดำรงชีวิต สามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่น ได้อย่างมีความสุข (พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 มาตรา 6) การจัดการศึกษาในระดับชั้นมัธยมศึกษา เป็นการศึกษาที่เชื่อมต่อมาจากระดับชั้นประถมศึกษา ซึ่งเป็นพื้นฐานของการศึกษาต่อในระดับอุดมศึกษา โดยจำแนกระดับการศึกษาออกเป็น 2 ตอน คือ ระดับมัธยมศึกษาตอนต้นและระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ. 2535 : 12) ผู้เรียนที่มีเกณฑ์อายุอยู่ในวัยรุ่นที่กำลังเจริญเติบโตขึ้นมาเป็นผู้ใหญ่ในอนาคต การจัดการศึกษาระดับมัธยมศึกษาจึงเป็นการวางรากฐานในการพัฒนาวัยรุ่น เพื่อให้เป็นผู้ใหญ่ที่ดี มีคุณภาพ มีความรู้ มีคุณธรรม จริยธรรม สามารถทำงานและมีชีวิตอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข รวมทั้งเป็นพลเมืองที่ดีและเป็นสมาชิกที่ดีของสังคม (อมรา เล็กเริงสิทธิ์. 2540 : 53 - 55)

การจัดการศึกษาระดับมัธยมศึกษา จึงเป็นเรื่องสำคัญมาก ที่ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในการจัดการศึกษาจำเป็นต้องคำนึงถึง การพัฒนาคุณภาพของผู้เรียนให้มีศักยภาพสูงสุด สามารถที่จะปรับเปลี่ยนการดำรงชีวิตก้าวทันต่อสภาพความเจริญเติบโตของสังคม เศรษฐกิจและการเมือง ด้วยการส่งเสริมพัฒนาการจัดการศึกษาให้สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงในทุกด้าน และมีคุณภาพมาตรฐานการศึกษา รวมทั้งมีประสิทธิภาพดีพอที่จะพัฒนาเยาวชนของประเทศได้อย่างมีคุณภาพ (ธัญญาณี สังขารมย์, 2543 : 2-3)

นักเรียนที่อยู่ในช่วงวัยรุ่น เป็นวัยที่มีการเปลี่ยนแปลงทั้งทางร่างกายและจิตใจ ต้องการเป็นที่ยอมรับของกลุ่มเพื่อน เป็นที่สนใจของเพศตรงข้าม มีความคิดของตนเองที่เป็นอิสระ อาจจะประพฤตินั้นไม่เหมาะสมได้ง่าย โดยไม่ได้ไตร่ตรองถึงการกระทำของตนเองว่าถูกหรือผิด ดี หรือไม่ดีต่อตนเอง ต่อผู้อื่น และสังคมอย่างไรบ้างจึงเป็นวัยที่เสี่ยงต่อการแสดงพฤติกรรมที่เป็นปัญหาได้ง่าย หากปล่อยให้พฤติกรรมที่เป็นปัญหานั้นคงอยู่ต่อไป ไม่ได้รับการป้องกัน แก้ไขช่วยเหลือแล้วแนวโน้มอาจนำไปสู่ปัญหาสุขภาพจิต ซึ่งมีผลต่อคุณภาพชีวิตนักเรียน การปรับตัวในครอบครัว และการใช้ชีวิตในสังคมต่อไปในอนาคตได้ กระทรวง ศึกษาธิการมีนโยบายที่จะป้องกันและแก้ไขปัญหาในเรื่องนี้ จึงมอบหมายให้กรมสามัญศึกษาเดิม ปัจจุบันคือ สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ร่วมกับกรมสุขภาพจิตวางแผนในการการเฝ้าระวังและช่วยเหลือนักเรียนที่มีปัญหาสุขภาพจิต ก่อนที่จะมีปัญหารุนแรงเกิดขึ้น ได้ระดมแนวคิดเพื่อพัฒนางาน “ระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียน” โดยประยุกต์แนวคิดแผนกลยุทธ์ ในการพัฒนาเยาวชนของโรงเรียนตามลักษณะกลุ่มเป้าหมาย ทั้ง 3 กลุ่ม คือ กลุ่มเด็กทั่วไป ที่มีปัญหาจะพัฒนาทักษะชีวิตให้มีภูมิคุ้มกันต่อปัญหาต่างๆ เด็กกลุ่มเสี่ยงที่ครูประจำชั้นคัดกรอง จะหาวิธีพื้นฐานในการช่วยเหลือเด็กและพัฒนาการปรับตัวเด็กกลุ่มที่มีปัญหาควร ได้รับการส่งต่อให้ครูแนะแนวที่มีทักษะในการแก้ปัญหาหรือส่งต่อไปในระบบให้บริการที่มีผู้เชี่ยวชาญให้การช่วยเหลือต่อไป (กรมสุขภาพจิต, 2542 : 1)

ระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียน คือ การส่งเสริม พัฒนา ป้องกัน และแก้ไขปัญหาเพื่อให้นักเรียนได้พัฒนาเต็มตามศักยภาพ มีคุณลักษณะที่พึงประสงค์ มีภูมิคุ้มกันทางจิตใจที่เข้มแข็ง คุณภาพชีวิตที่ดี มีทักษะการดำรงชีวิต และรอดพ้นจากวิกฤตทั้งปวง ระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนเป็นกระบวนการช่วยเหลือนักเรียนที่มีขั้นตอนชัดเจน พร้อมทั้งมีวิธีการและเครื่องมือที่มีมาตรฐาน คุณภาพ และมีหลักฐานการทำงานที่ตรวจสอบได้ โดยมีครูประจำชั้น/ครูที่ปรึกษาเป็นบุคลากรหลักในการดำเนินงานและบุคลากรทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องทั้งในและนอกสถานศึกษา อันได้แก่ คณะกรรมการสถานศึกษา ผู้ปกครอง ชุมชน ผู้บริหาร และครูทุกคน ฯลฯ มีส่วนร่วม โดยมีองค์ประกอบสำคัญ 5 ประการ คือ การรู้จักนักเรียนเป็นรายบุคคล การคัดกรองนักเรียน

การส่งเสริมนักเรียน การป้องกันแก้ไขปัญหานักเรียน และการส่งต่อนักเรียน (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน. 2547 ข : 4)

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานได้จัดทำระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนขึ้น เพื่อให้มีกระบวนการทำงานเป็นระบบ มีความชัดเจน มีการประสานความร่วมมือของผู้เกี่ยวข้องทุกฝ่าย ทั้งภายในและภายนอกโรงเรียน ปัจจัยสำคัญที่มีผลต่อประสิทธิภาพของการดำเนินงานตามระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียน คือ ผู้บริหาร ผู้ช่วยผู้บริหาร โรงเรียนทุกฝ่าย ครู-อาจารย์ และผู้เกี่ยวข้องทุกคนต้องมีความตระหนักถึงความสำคัญของระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียน มีทัศนคติที่ดีต่อนักเรียนมีความสุขที่จะพัฒนานักเรียนในทุกด้าน คณะกรรมการหรือคณะทำงานทุกคณะ มีการประสานงานเป็นอย่างดี บุคลากรทุกฝ่ายให้ความร่วมมือ มีความรู้ มีทักษะในการให้คำปรึกษา ดำเนินการหาแนวทางแก้ไขปัญหาของนักเรียนอย่างต่อเนื่องและสม่ำเสมอ (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน. 2544 : 3-5)

โรงเรียนพรเจริญวิทยา เป็น โรงเรียนที่จัดการศึกษาช่วงชั้นที่ 3 - 4 โรงเรียนมัธยมศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาหนองคาย เขต 3 เป็นโรงเรียนนำร่องในการดำเนินงานระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียน ของเขตพื้นที่การศึกษาหนองคาย เขต 3 จากผลการประเมินการดำเนินงานระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนตามเกณฑ์การประกันคุณภาพการศึกษาในโรงเรียนพรเจริญวิทยา พบว่ามาตรฐานด้านผลผลิตมีผลการประเมินอยู่ในระดับคุณภาพดี มาตรฐานด้านกระบวนการมีผลการประเมินอยู่ในระดับคุณภาพพอใช้และมาตรฐานด้านปัจจัยมีผลการประเมินอยู่ในระดับคุณภาพพอใช้ ผลการสำรวจข้อมูลปัญหาพฤติกรรมที่ไม่พึงประสงค์ของนักเรียน ที่ผิดต่อระเบียบวินัยของนักเรียน ปีการศึกษา 2546 พบปัญหาดังนี้ การหนีเรียน จำนวน 185 คน การมาสาย จำนวน 172 คน การแต่งกายผิดระเบียบ จำนวน 156 คน การเล่นการพนัน จำนวน 77 คน การใช้สารเสพติด จำนวน 25 คน การแสดงพฤติกรรมชั่วร้าย จำนวน 12 คน การทะเลาะวิวาท จำนวน 8 คน การลักขโมย จำนวน 5 คน การแสดงพฤติกรรมก้าวร้าว พุดจาไม่สุภาพ จำนวน 8 คน จากผลการสำรวจความคิดเห็นการดำเนินงานระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนตามแบบสำรวจความคิดเห็น ของสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ครู- อาจารย์โรงเรียนพรเจริญวิทยา พบว่า ด้านความรู้ ความเข้าใจอยู่ในระดับปานกลาง ด้านความสามารถในการดำเนินงานอยู่ในระดับปานกลาง ด้านความคิดเห็นต่อระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนอยู่ในระดับมาก (โรงเรียนพรเจริญวิทยา 2546 : 15-18)

จากผลการสำรวจความคิดเห็นในการดำเนินงานระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียน ของครูที่ปรึกษาใน โรงเรียนพรเจริญวิทยา พบว่า ครูยังไม่เข้าใจในการดำเนินงานที่ดีพอ ขาดความมั่นใจในการปฏิบัติ ในการดำเนินงานขาดการนิเทศกำกับติดตามอย่างมีระบบที่ชัดเจนเป็นผลให้นักเรียน

1.2 กลุ่มเป้าหมายและให้ข้อมูล คือ ผู้ร่วมวิจัย จำนวน 49 คน และนักเรียนช่วงชั้นที่ 3-4 จำนวน 100 คน และผู้ปกครองนักเรียน จำนวน 100 คน

2. รูปแบบการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ใช้หลักการวิจัยปฏิบัติการ(Action Research) ตามแนวคิดของ เคมมิส และแม็กแท็กการ์ต (Kemmis and McTaggart, 1991 : 169 – 170 ; อ้างอิงใน ยาใจ พงษ์บริบูรณ์. 2537 : 3 – 6) เพื่อพัฒนาการดำเนินงานระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนในโรงเรียนพรเจริญวิทยา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาหนองคาย เขต 3 โดยดำเนินการเป็น 2 วงรอบ (Spiral) แต่ละวงรอบประกอบด้วย

- 2.1 ขั้นการวางแผน (Planning)
- 2.2 ขั้นปฏิบัติ (Action)
- 2.3 การสังเกต (Observation)
- 2.4 ขั้นการสะท้อนผล (Reflection)

3. ระยะเวลาที่ใช้ในการวิจัย

ในการวิจัยครั้งนี้ใช้เวลาในการวิจัยจากวันที่ 25 ตุลาคม 2548 ถึงวันที่ 30 มิถุนายน 2549 โดยแบ่งเป็น 2 วงรอบ คือ

- วงรอบที่ 1 จากวันที่ 25 ตุลาคม 2548 ถึงวันที่ 31 ธันวาคม 2548
- วงรอบที่ 2 จากวันที่ 1 มกราคม 2549 ถึงวันที่ 30 มิถุนายน 2549

นิยามศัพท์เฉพาะ

1. การพัฒนาการดำเนินงาน หมายถึง การกระทำที่ให้เกิดการเปลี่ยนแปลงแตกต่างไปจากเดิมในลักษณะที่ดีขึ้นทั้งการปฏิบัติตามแผนที่กำหนดไว้และการนิเทศกำกับติดตาม

2. ระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียน หมายถึง กระบวนการดำเนินงานดูแลช่วยเหลือนักเรียนอย่างมีขั้นตอนพร้อมด้วยวิธีการและเครื่องมือการทำงานที่ชัดเจน โดยมีครูที่ปรึกษาประจำชั้นเรียนเป็นบุคลากรหลักในการดำเนินงานซึ่งมีองค์ประกอบสำคัญ 5 ประการ คือ

2.1 การรู้จักนักเรียนเป็นรายบุคคล คือ การที่ครูปรึกษาประจำชั้นเรียนมีข้อมูลเกี่ยวกับตัวนักเรียนแต่ละคนในด้านต่างๆ เช่น ด้านการเรียนและความสามารถ ด้านสุขภาพกายและพฤติกรรม ด้านเศรษฐกิจของครอบครัวและการคุ้มครอง ด้านปัญหาต่างๆ โดยการจัดทำระเบียบสะสม จัดทำสมุดประจำตัวนักเรียนใช้แบบประเมินพฤติกรรมเด็ก (SDQ) การออกไปเยี่ยมนักเรียนที่บ้าน การสัมภาษณ์ผู้ปกครองนักเรียน การสัมภาษณ์ตัวนักเรียนเอง หรือการสอบถามจากเพื่อนนักเรียนในชั้นเรียน เพื่อให้รู้จักนักเรียนได้มากที่สุดทุกด้าน

2.2 การคัดกรองนักเรียน คือ การที่ครูที่ปรึกษาประจำชั้นเรียนวิเคราะห์ข้อมูลของนักเรียนแต่ละคนเทียบกับเกณฑ์การคัดกรองของโรงเรียนแล้วคัดนักเรียนในชั้นเรียนของตนเองออกเป็น 3 กลุ่ม คือ กลุ่มปกติ กลุ่มเสี่ยง และกลุ่มที่มีปัญหา

2.3 การส่งเสริมนักเรียน คือ การที่ครูที่ปรึกษาประจำชั้นเรียนส่งเสริมนักเรียนในชั้นเรียนของตนเอง ตามผลการคัดกรองและความสามารถพิเศษ โดยการจัดกิจกรรมโฮมรูม การประชุมผู้ปกครองเป็นชั้นเรียน การส่งเข้าร่วมประกวดแข่งขัน การประกาศยกย่องชมเชย

2.4 การป้องกันแก้ไขปัญหานักเรียน คือ การที่ครูที่ปรึกษาประจำชั้นเรียนแบ่งปัญหานักเรียนออกเป็นด้านพฤติกรรม ด้านการเรียน ด้านสุขภาพ ด้านครอบครัว แล้วดำเนินการแก้ไขปัญหานักเรียนในส่วนที่สามารถแก้ไขปัญหาก็ได้ โดยการจัดกิจกรรม การให้คำปรึกษา กิจกรรมซ่อมเสริม กิจกรรมเพื่อนช่วยเพื่อน กิจกรรมเสริมหลักสูตร กิจกรรมการสื่อสารกับผู้ปกครอง และคอยติดตามให้การช่วยเหลือจนปัญหาได้รับการแก้ไขในทางที่ดีขึ้น

2.5 การส่งต่อนักเรียน คือ การที่ครูที่ปรึกษาประจำชั้นเรียนให้การช่วยเหลือนักเรียนแล้วไม่ดีขึ้น จึงใช้วิธีการส่งต่อภายในให้ผู้เกี่ยวข้องหรือมีความสามารถมากกว่าร่วมแก้ไขปัญหา โดยการส่งต่อครูแนะแนว หรือครูฝ่ายปกครองร่วมแก้ไขปัญหาให้ดีขึ้น หากไม่สามารถแก้ไขได้ก็มีวิธีการส่งต่อนอกให้ผู้เชี่ยวชาญหรือนักจิตวิทยาได้ร่วมแก้ไขปัญหาคต่อไป

3. การพัฒนาการดำเนินงานระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียน หมายถึง การปฏิบัติเกี่ยวกับการดูแลช่วยเหลือนักเรียนอย่างมีระบบ และมีขั้นตอนที่ชัดเจนของครูที่ปรึกษาประจำชั้นเรียน โดยการปฏิบัติทั้ง 5 องค์ประกอบ คือ การรู้จักนักเรียนเป็นรายบุคคล การคัดกรองนักเรียน การส่งเสริมนักเรียน การป้องกันแก้ไขปัญหานักเรียน และการส่งต่อนักเรียน ตามแนวปฏิบัติที่กำหนดไว้ รวมทั้งการนิเทศกำกับติดตามของครูหัวหน้าระดับชั้นเรียนและครูรองหัวหน้าระดับชั้นเรียนอย่างมีระบบ และชัดเจนให้เกิดการเปลี่ยนแปลงแตกต่างไปจากเดิมในลักษณะที่ดีขึ้น

4. กลุ่มผู้วิจัย หมายถึง ผู้วิจัย และครู - อาจารย์โรงเรียนพรเจริญวิทยา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา หนองคาย เขต 3 ปีการศึกษา 2548 ที่เป็นครูที่ปรึกษาประจำชั้นเรียน ครูหัวหน้าระดับชั้นเรียน และครูรองหัวหน้าระดับชั้นเรียน

5. หัวหน้าระดับชั้นเรียน หมายถึง ข้าราชการครูที่ปฏิบัติหน้าที่หัวหน้าระดับชั้นเรียน ในปีการศึกษา 2548 โรงเรียนพรเจริญวิทยา สังกัด สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา หนองคาย เขต 3

6. รองหัวหน้าระดับชั้นเรียน หมายถึง ข้าราชการครูที่ปฏิบัติหน้าที่รองหัวหน้าระดับชั้นเรียนในปีการศึกษา 2548 โรงเรียนพรเจริญวิทยา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาหนองคาย เขต 3

7. ครูที่ปรึกษาประจำชั้นเรียน หมายถึง ข้าราชการครูที่ปฏิบัติหน้าที่เป็นครูที่ปรึกษาประจำชั้นเรียนในปีการศึกษา 2548 โรงเรียนพรเจริญวิทยา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาหนองคาย เขต 3

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

เป็นข้อเสนอแนะสำหรับครู โรงเรียนพรเจริญวิทยา และโรงเรียนต่าง ๆ ในเขตพื้นที่การศึกษาหนองคาย เขต 3 ใช้เป็นแนวทางในการพัฒนาการดำเนินงานระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น

มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม
RAJABHAT MAHASARAKHAM UNIVERSITY